

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Υπό τοῦ κ. ΑΝΔΡΕΑ Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Πρώην Ὑπουργοῦ Ἀναπληρωτοῦ Συντονισμοῦ
καὶ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Καλιφορνίας

Ἐκ τῆς ἐπισκοπῆσεως τῶν ἐξελίξεων τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον προκύπτει ἡ ἐξῆς βασικὴ διαπίστωσις: Ὁ ρυθμὸς ἀναπτύξεως τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας παρουσιάζει μακροχρονίως οὐσιώδη πτωτικὴν τάσιν. Ὁ μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς αὐξήσεως τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς ἀπὸ 8,5 % τὴν τετραετίαν 1951 - 1954 πίπτει εἰς 4,2 % κατὰ τὴν τετραετίαν 1955 - 1958 καὶ εἰς 3,8 % κατὰ τὴν τετραετίαν 1959 - 1962.

Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ κάμψις αὐτῆ τοῦ ρυθμοῦ αὐξήσεως τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ θεωρηθῆ ὅτι ἀποτελεῖ ἐκδήλωσιν ἐξαντλήσεως τῶν περιθωρίων περαιτέρω ἀναπτύξεως τοῦ ἀγροτικοῦ τομέως τῆς χώρας. Ἡ ἐρμηνεία αὐτῆ δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητα. Ἡ διαπιστουμένη ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐθνικῶν λογαριασμῶν πτωτικὴ τάσις τοῦ ρυθμοῦ αὐξήσεως τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς μακροχρονίως ὀφείλεται κατὰ θάσιν εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γεωργία παραμένει προσηλωμένη εἰς μεγάλον ἐκθρόνον εἰς ἐκτακτικὰ καλλιεργείας, χαρακτηριζομένης ἀπὸ μικρὰς ἀποδόσεις καὶ χαμηλὴν εἰσοδηματικὴν ἐλαστικότητα ζήτησεως τῶν παραγομένων προϊόντων. Ἡ ἀνοδος τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος τῆς χώρας ὀδηγεῖ εἰς στροφὴν τῆς ζήτησεως πρὸς τὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν ὑψηλὴν εἰσοδηματικὴν ἐλαστικότητα ζήτησεως, ὡς εἶναι τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα, τὰ φρούτα κλπ. Ἀνάλογος ἐξέλιξις ἔχει προηγηθῆ εἰς τὰς οἰκονομικὰς προηγμένας χώρας τοῦ ἐξωτερικοῦ. Παρὰ ταῦτα ἡ Ἑλλάς δὲν ἠδυνήθη νὰ προσαρμόσῃ τὴν διάρθρωσιν τῶν καλλιεργειῶν τῆς πρὸς τὰς συνθήκας τῆς ζήτησεως. Εἶναι χαρακτηριστικὸν τὸ γεγονός ὅτι ἡ διάρθρωσις τῶν καλλιεργειῶν ἐλάχιστα μετεβλήθη κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον. Αἱ ἐκ παραδόσεως καλλιέργειαι, τῶν ὁποίων τὸ προϊόν παρουσιάζει χαμηλὴν εἰσοδηματικὴν ἐλαστικότητα ζήτησεως καὶ σχετικῶς μικρὰς ἀποδόσεις ἐξακολουθοῦν νὰ συμμετέχουν κατὰ ὑψηλὸν ποσοστὸν εἰς τὴν συνολικὴν φυσικὴν παραγωγὴν. Τὸ ποσοστὸν τοῦτο προσεγγίζει τὸ 50%. Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ γεγονός ὅτι τὸ ποσοστὸν συμμετοχῆς τοῦ σίτου εἰς τὴν συνολικὴν φυτικὴν παραγωγὴν ἠδξήθη ἀπὸ 17,5 % τὸ 1951 εἰς 22,2 % τὸ 1964. Ἡ καλλιέργεια τοῦ σίτου καλύπτει

σχεδόν τὸ 1/3 τῆς συνολικῶς καλλιεργουμένης ἐκτάσεως. Ἐπίσης, τὸ ποσοστὸν συμμετοχῆς τῆς παραγωγῆς καπνοῦ, τοῦ ὁποῦο ἡ εισοδηματικὴ ἐλαστικότης ζητήσεως εἰς τὰς ξένας ἀγοράς εἶναι χαμηλὴ, ἀνῆλθεν ἀπὸ 11,7 % τὸ 1951 εἰς 13,2 % τὸ 1964. Ἀντιθέτως, ὠρισμένα γεωργικὰ προϊόντα, ἡ προώθησις τῆς καλλιεργείας τῶν ὁποίων εἶναι σκόπιμος, ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν μικρὰν συμμετοχὴν εἰς τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν. Οὕτως, ὁ δάμβαξ ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ ἕν ἀπὸ τὰ βασικώτερα δυναμικὰ ἐξαγώγιμα προϊόντα, παρὰ τὴν συντελεσθεῖσαν κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον πρόοδον ἐξακολουθεῖ νὰ ἀντιπροσωπεύῃ ποσοστὸν μόνον 9,5 % τῆς συνολικῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Ὅμοίως μικρὰ εἶναι ἡ συμμετοχὴ εἰς τὸ ἀγροτικὸν εἰσοδήματα τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων καὶ τῶν κηπευτικῶν.

Δὲν εἶναι δυνατὸν ἐνταῦθα νὰ ἀναλυθοῦν διεξοδικῶς τὰ αἷτια τῆς καθυστερήσεως εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς διαρθρώσεως τῶν γεωργικῶν δραστηριοτήτων, ἡ ὁποία κατὰ βάσιν προεκάλεσε τὴν παρατηρουμένην μακροχρόνιον κάμψιν τοῦ ρυθμοῦ ἀναπτύξεως τῆς ἐλληνικῆς γεωργίας. Θὰ ἠδύναντο μόνον νὰ ἀναφερθοῦν ὡς κυριώτερα αἷτια:

Πρῶτον: Ἡ ἐλλείψις γεωργικοῦ προγράμματος, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τῇ βάσει ἐρεῦνης ἀφ' ἐνὸς τῶν ἐδαφολογικῶν καὶ κλιματολογικῶν συνθηκῶν τῆς χώρας καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς ζητήσεως ἀγροτικῶν προϊόντων, εἰς τὴν ἐγχώριον καὶ ξένην ἀγοράν, θὰ εἶχε θέσει ὡς στόχον τὴν προώθησιν τῶν δραστηριοτήτων, αἱ ὁποῖαι θὰ συνέβαλλον εἰς τὴν ἐνιαυτικοποίησιν τῶν καλλιεργειῶν καὶ τὴν αὐξησιν τῆς παραγωγικότητος εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἐπομένως εἰς τὴν ἐπιτάχυσιν τοῦ ρυθμοῦ ἀναπτύξεως τοῦ ἀγροτικοῦ τομέως.

Δεύτερον: Ἡ σχετικῶς μικρὰ μέχρι σήμερον συμβολὴ τῶν ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων εἰς τὴν γεωργικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας. Παρὰ τὰς σημαντικὰς δαπάνας δι' ἐγγειοβελτιωτικὰ καὶ ἀρδευτικὰ ἔργα, ἡ αὐξησις τῆς παραγωγικότητος τοῦ ἀγροτικοῦ τομέως ὑπῆρξε περιορισμένη. Τοῦτο ὀφείλεται βασικῶς εἰς τρεῖς λόγους: α) εἰς τὴν μὴ πλήρη ἀξιοποίησιν πολλῶν ἐκ τῶν ἐκτελεσθέντων ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων, λόγῳ ἐλλείψεως συμπληρωματικῶν ἐπενδύσεων καὶ καταλλήλου ὀργανώσεως, β) εἰς τὴν σημαντικὴν καθυστέρησιν ἀποπερατώσεως πολλῶν ἐκ τῶν ἤδη ἀρξαμένων ἔργων καὶ γ) ἐνίοτε εἰς ἀτελεῖς κατασκευὰς λόγῳ πλημμελῶν μελετῶν.

Τρίτον: Ἡ μὴ ἐφαρμογὴ ἀποτελεσματικῆς πολιτικῆς ἐπιδοτήσεων. Ἡ ἀσκηθεῖσα μεταπολεμικῶς πολιτικὴ ἐπιδοτήσεων ἠσκησεν ἀνασταλτικὰς ἐπιδράσεις εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἐπιθυμητῆς ἀναδιαρθρώσεως τῶν καλλιεργειῶν. Ἡ πολιτικὴ προστασίας τῶν τιμῶν τοῦ σίτου καὶ ἄλλων τινῶν ἐκ παραδόσεως ἐκτατικῶν καλλιεργειῶν κατέστησε πλέον ἐλκυστικὰς τὰς καλλιεργείας αὐτὰς καὶ ὠδήγησεν εἰς αὐξησιν τῆς παραγωγῆς πέραν τῶν ὀρίων τῶν δυναμένων νὰ ἀπορροφηθοῦν ἀπὸ τὴν ἐγχώριον καὶ ξέναν ἀγοράς.

Τέταρτον: Τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἐδόθη ἡ δέουσα σημάσια εἰς τὰς γεωργικὰς ἐρεῦνας καὶ ἐφαρμογὰς καὶ εἰς τὴν τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἀγροτῶν.

Αἱ ἀνωτέρω γενικαὶ διαπιστώσεις ὁδηγοῦν εἰς τὸ βασικὸν συμπέρασμα ὅτι ἐὰν δὲν τεθῇ εἰς ἐφαρμογὴν ὠλοκληρωμένον πρόγραμμα ἀγροτικῆς ἀναπτύξεως καὶ δὲν θεσπισθοῦν ἀποτελεσματικὰ μέτρα διὰ τὴν ἀναδιάρθρωσιν τῶν καλλιεργ-

γειών, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ προσανατολισμοῦ αὐτῶν εἰς τὰς μεταβαλλομένας συν-
θήκας ἀπὸ ἀπόψεως ζητήσεως τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων, τόσοι εἰς τὴν ἐσωτερι-
κὴν, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἀγορὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἢ μακροχρόνιος τάσις ἀναπτύξεως
τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ εἶναι πτωτική, μετὰ πάροδον δὲ
ὄρισμένου χρονικοῦ διαστήματος θὰ ἐμφανισθοῦν ἴσως συμπτώματα στασιμότητος
τῆς ἀγροτικῆς μας παραγωγῆς. Τὸ βασικὸν ἐρώτημα τὸ ὁποῖον τίθεται ὅσον ἀφορᾷ
τὴν ἀναδιάρθρωσιν τῶν ἀγροτικῶν δραστηριοτήτων τῆς χώρας εἶναι: Ποῖαι ἐκ
τῶν δραστηριοτήτων τούτων εἶναι σκόπιμον νὰ προωθηθοῦν καὶ ποῖων ἐπιβάλλεται
ἢ ἀποθάρρυνσις. Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο δὲν δύναται νὰ δοθῇ ἀπάντησις, ἂν προ-
ηγουμένως δὲν διερευνηθοῦν αἱ δυνατότητες ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων γεωργικῶν
δραστηριοτήτων μὲ θάσιν δύο κυρίως κριτήρια.

Τὸ πρῶτον κριτήριον εἶναι αἱ οἰκολογικαὶ καὶ λοιπαὶ τεχνικαὶ συνθήκαι
καλλιεργείας τῶν διαφόρων προϊόντων εἰς τὰς ἐπὶ μέρους περιοχὰς τῆς χώρας.
Τὸ θέμα τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὴν σφαῖραν ἀρμοδιότητος τῶν γεωπόνων καὶ γεωργο-
οικονόμων, οἱ ὅποιοι θὰ πρέπει νὰ ἐρευνήσουν ἐπίσης καὶ τὰς τεχνικὰς δυνατότη-
τας αὐξήσεως τῶν ἀποδόσεων καὶ τὰς προϋποθέσεις μειώσεως τοῦ κόστους παρα-
γωγῆς.

Τὸ δεῦτερον κριτήριον εἶναι αἱ δυνατότητες ἀπορροφήσεως τῶν διαφόρων
γεωργικῶν προϊόντων εἰς τὴν ἐγχώριον καὶ τὰς ξένας ἀγορὰς. Ἡ μελέτη τῶν
συνθηκῶν ζητήσεως τῶν γεωργικῶν προϊόντων, τὰ ὁποῖα δύναται τεχνικῶς νὰ
παραχθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν διὰ τὴν λήψιν ὀρθῶν ἀποφά-
σεων περὶ τῆς ἐνδεικνυομένης ἀναδιάρθρωσεως τῶν καλλιεργειῶν. Ἡ αὐξήσις τῶν
εἰσοδημάτων εἰς τὴν Ἑλλάδα ὀδηγεῖ, ὡς ἤδη ἀνεφέρθη, εἰς στροφὴν τῆς ζη-
τήσεως πρὸς ὀρισμένα προϊόντα γεωργικῆς προελεύσεως ὡς εἶναι τὰ σπυροκρηπευ-
τικά, τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα κλπ. Ἐξ ἄλλου, ἢ πρώτῃσις τῶν ἐξαγωγίμων
προϊόντων εἰς τὰς διεθνεῖς ἀγορὰς ἀπαιτεῖ, πλὴν τῆς ἐξασφαλίσεως ἀναγωνιστι-
κοῦ κόστους καὶ τιμῶν, καὶ τὴν διερεύνησιν τῶν προτιμήσεων τῶν καταναλωτῶν
ἀπὸ ἀπόψεως εἶδους προϊόντος, ποικιλιῶν, ποιότητος, συσκευασίας, τυποποιήσεως
κλπ. ἐπὶ πλέον δὲ ἐφαρμογὴν συγχρονισμένων μεθόδων ἐμπορίας, ἄνευ τῶν ὁποίων
ἢ διεϊσδυσις εἰς τὰς ἀγορὰς καθίσταται προβληματικὴ.

Ἐπὶ τῇ θάσει τῶν κριτηρίων τούτων θὰ πρέπει νὰ καθορισθοῦν οἱ στόχοι
τοῦ προγράμματος γεωργικῆς ἀναπτύξεως. Παρ' ὅλον ὅτι δὲν ἔχουν ἀκόμη ὀλοκλη-
ρωθῆ αἱ ἀναγκαῖαι ἐρευναι, τόσοι ἀπὸ πλευρᾶς οἰκολογικῶν συνθηκῶν καὶ τεχνι-
κῶν δυνατοτήτων ὅσον καὶ ἀπὸ πλευρᾶς ζητήσεως καὶ μεθόδων διεϊσδύσεως εἰς τὰς
ἀγορὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ, θὰ ἡδύνατο ἐνδεχομένως νὰ ὑποστηριχθῇ ἢ ἀποφῆς ὅτι,
ἐπὶ τῇ θάσει τῆς ἐμπειρίας, τὴν ὁποίαν παρέχουν αἱ γεωργικῶς ἀνεπτυγμένα
χωρὰι, ἢ ἀναδιάρθρωσις τῶν ἀγροτικῶν δραστηριοτήτων θὰ πρέπει νὰ στραφῇ
κυρίως πρὸς γεωργικὰ προϊόντα χαρακτηριζόμενα ἀπὸ ὑψηλὴν εἰσοδηματικὴν ἐλα-
στικότητα ζήτησεως ὅπως εἶναι τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα, τὰ κηπευτικά, τὰ
φρούτα κλπ., ὡς ἐπίσης καὶ πρὸς ὀρισμένα βιομηχανικὰ φυτὰ ὅπως εἶναι ὁ δάμβαξ
καὶ τὰ ζαχαρότευτλα. Ἡ ἀνάπτυξις τοιούτων δραστηριοτήτων δὲν εἶναι σκόπιμος
μόνον ἀπὸ ἀπόψεως δυνατοτήτων διαθέσεως τῶν προϊόντων, ἀλλὰ καὶ διότι καθι-
στοῦν δυνατὴν ἐντατικωτέραν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐδάφους. Βεβαίως, ἢ ἀπαρίθμη-

σις τῶν προϊόντων τούτων εἶναι ἐνδεικτική, ὡς ἤδη δὲ ἐτονίσθη, διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐπιθυμητῆς διαρθρώσεως τῶν καλλιεργειῶν ἀπαιτεῖται ἡ διεξαγωγὴ συστηματικῶν ἐρευνῶν.

Ἄφου καθορισθῶν οἱ στόχοι τοῦ προγράμματος γεωργικῆς ἀναπτύξεως θὰ πρέπει ἐν συνεχείᾳ νὰ γίνῃ ἐπιλογή τῶν καταλλήλων μέσων πολιτικῆς διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐπιθυμητῆς διαρθρώσεως τῶν καλλιεργειῶν. Τὰ βασικώτερα μέσα πολιτικῆς πρὸς ἐπηρεασμὸν τῆς διαρθρώσεως τῶν καλλιεργειῶν εἶναι: 1) Τὰ ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα, 2) αἱ γεωργικαὶ ἐρευναι καὶ ἐφαρμογαί, 3) ἡ δασμολογικὴ προστασία καὶ 4) τὸ σύστημα τῶν ἐπιδότησεων. Τὰ μέσα ταῦτα πολιτικῆς θὰ ἐξετάσω δι' ὀλίγων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα καὶ ἐν γένει τὰς ἐπενδύσεις εἰς ἔργα ἀγροτικῆς ὑποδομῆς, εἶναι γνωστὸς ὁ ρόλος καὶ ἡ σημασία των διὰ τὴν ἐπιτάχυσιν τοῦ ρυθμοῦ ἀναπτύξεως τοῦ ἀγροτικοῦ τομέως. Ἀπλῶς θὰ πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ ἀναδιάρθρωσις τῶν καλλιεργειῶν εἶναι στενωῶς συνυφασμένη μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐνὸς ἐκτεταμένου προγράμματος ἐγγειοβελτιωτικῶν καὶ δὴ ἀρδευτικῶν ἔργων, τὴν λήψιν τῶν καταλλήλων μέτρων διὰ τὴν ταχύτεραν καὶ πληρεστέραν δυνατὴν ἀξιοποίησιν αὐτῶν ὡς καὶ μετὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς μηχανοκαλλιεργείας. Ἐπὶ παραδείγματι, ἡ ἐπέκτασις τῆς καλλιεργείας τοῦ θάμβακος, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ ἐν ἑκ τῶν πλέον δυναμικῶν ἐξαγωγίμων ἐλληνικῶν προϊόντων, προσκρούει σήμερον εἰς τὴν ἔλλειψιν ἀρδευτικῶν ἐδαφῶν. Ὡσαύτως, ἡ ἀνάπτυξις τῆς κτηνοτροφίας προσκρούει, μετὰξὺ ἄλλων, εἰς τὴν ἔλλειψιν ἀρδευομένων ἐκτάσεων διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς καλλιεργείας τῶν κτηνοτροφικῶν φυτῶν. Ἡ ἐκτέλεσις ἐνὸς ἐκτεταμένου προγράμματος ἀρδευτικῶν ἔργων εἶναι ἀπαραίτητος καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐξήσεως τῶν στρεμματικῶν ἀποδόσεων. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ ἀπόδοσις τῆς καλλιεργείας θάμβακος εἰς ἀρδευόμενα ἐδάφη εἶναι ὑπερδιπλασία τῆς ἀπόδοσεως τούτου εἰς ξηρὰ ἐδάφη. Θὰ πρέπει νὰ ἀναφερθῇ ἐνταῦθα ὅτι τὰ περιθώρια αὐξήσεως τῶν ἀρδευομένων ἐκτάσεων εἶναι σημαντικά. Σήμερα ἀρδεύεται μόνον τὸ 12% τῆς συνολικῆς καλλιεργουμένης ἐκτάσεως, ἤτοι τὰ 4,5 ἑκατ. στρέμματα περίπου ἐπὶ συνολικῆς καλλιεργουμένης ἐκτάσεως ἀνερχομένης εἰς 36 ἑκατομ. στρέμματα περίπου. Παρ' ὅλον ὅτι δὲν ἔχει γίνῃ πλήρης ἐρευνὰ τῆς ὕδρολογικῆς καταστάσεως τῆς χώρας, συμφώνως πρὸς ὠρισμένας ἐκτιμήσεις ἡ ἀρδευομένη ἐκτασις ἐν Ἑλλάδι δύναται νὰ αὐξηθῇ εἰς 15 ἑκατ. στρέμματα.

Ἡ συμβολὴ ἐν τούτοις τῶν ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων ἐξαρτᾶται βασικῶς ἀπὸ δύο παράγοντας: 1) Ἐκ τῆς διεξαγωγῆς ἀρτίων τεχνικοοικονομικῶν μελετῶν. Ἡ σημασία τῶν μελετῶν δύναται νὰ σταθμισθῇ, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ γεγονός ὅτι ἡ σχετικὴ δαπάνη ἀποτελεῖ ἐλάχιστον ποσοστὸν τῆς συνολικῆς δαπάνης τοῦ ἔργου, ἐνῶ ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἀρτίας μελέτης θὰ κριθῇ ἡ κοινωνικὴ ἀποδοτικότης τοῦ ἔργου καὶ ἐπομένως ἡ σκοπιμότης πραγματοποιήσεως αὐτοῦ. Ἐφ' ὅσον δὲ ἀποφασισθῇ ἡ πραγματοποίησις τοῦ ἔργου ἢ ὑπαρξῆς μελέτης θὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀρτίαν κατασκευὴν του. Σήμερα αἱ μέθοδοι καὶ αἱ δυνατότητες ἀναλύσεως τοῦ κόστους ὠφελειῶν τῶν πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργων ἔχουν ἀναπτυχθῇ εἰς μέγαν βαθμὸν, εἰς τρόπον ὥστε δι' αὐτῶν νὰ ἀποφεύγεται ἡ σπατάλη σημαντικῶν κεφαλαίων. 2) Ἡ συμβολὴ τῶν ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καταλλήλου ὄργα-

νώσεως τῶν φορέων, οἱ ὅποιοι θὰ ἀναλάβουν τὴν ἐκτέλεσιν καὶ ἀξιοποιήσιν τῶν ἔργων τούτων. Ἡ ὀργάνωσις καταλλήλων φορέων ἔχει σημασίαν διὰ τὴν ἀποφευχθῆναι καθυστερήσεις εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἔργων καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ τὴν ἐξασφαλισθῆναι πληρεστέρα δυνατὴ ἀξιοποίησις αὐτῶν. Θὰ πρέπει νὰ τονισθῆ ὅτι μέχρι τοῦδε, λόγῳ ἐλλείψεως ὀργανώσεως καὶ συντονισμοῦ τῶν φορέων, παρουσιάσθη σοβαρὰ καθυστέρησις εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν μεγάλων ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων, ἐνῶ ἡ συμβολὴ τῶν ἐκτελεσθέντων ἔργων εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγικότητος ἦτο σχετικῶς μικρά. Εἰς τὴν πληρεστέραν ἀξιοποίησιν τῶν περιοχῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐκτελοῦνται ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα θὰ ἡδύνατο ἐνδεχομένως νὰ συμβάλῃ ἡ σύστασις περιφερειακῶν ὀργάνων, τὰ ὅποια θὰ συνεργάζονται εἰς τὸν προγραμματισμὸν τῶν καλλιεργειῶν ἐντὸς τῆς περιοχῆς. Εἶναι βεβαίως αὐτονόητον ὅτι καὶ ἡ ἀσκήσις τὸσον τῆς βραχυπροθέμου ὅσον καὶ τῆς μακροπροθέμου ἀγροτικῆς πίστεως θὰ πρέπει νὰ ἐναρμονίζεται πρὸς τοὺς σκοποὺς τῶν προγραμμάτων τούτων.

Ἐτερον μέσον διὰ τοῦ ὁποίου αἱ οἰκονομικαὶ ἀρχαὶ δύνανται νὰ προωθῆσονται τὴν ἐπιθυμητὴν διάρθρωσιν τῶν καλλιεργειῶν εἶναι ἡ ὀργάνωσις συγχρονισμένην ὑπηρεσιῶν γεωργικῶν ἐφαρμογῶν καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἀγροτῶν. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις οἱ ἀγροταὶ ἐμμένουν εἰς τὰς ἐκ παραδόσεως ἐκτατικὰς καὶ χαμηλῆς ἀποδόσεως καλλιεργείας, εἴτε διότι δὲν ἔχουν τὰς ἀπαιτούμενας τεχνικὰς γνώσεις διὰ τὴν εἰσαγωγὴν νέων καλλιεργειῶν, εἴτε διότι δὲν ἔχουν τὴν ἀπαραίτητον πληροφόρησιν περὶ τοῦ κόστους καὶ τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων. Ἐν ἀποδοτικὸν σύστημα γεωργικῶν ἐφαρμογῶν δὲν θὰ πρέπει νὰ περιορισθῆ μόνον εἰς τὴν διάδοσιν βελτιωμένων μεθόδων παραγωγῆς, ἀλλὰ θὰ πρέπει συγχρόνως νὰ συμβάλῃ καὶ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἀγροτῶν εἰς τὰ οἰκονομικὰ δεδομένα τῆς παραγωγῆς τῶν γεωργικῶν προϊόντων καὶ δὴ εἰς τὴν παροχὴν στοιχειωδῶν γνώσεων ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἐρμηνεύσασιν τὰς συνεχῶς μεταβαλλομένας συνθήκας τῆς ἀγορᾶς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν δασμολογικὴν προστασίαν, ὡς μέσου προωθήσεως τῶν ἐπιθυμητῶν καλλιεργειῶν, θὰ πρέπει νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ σημασία αὐτῆς εἶναι κατ'ἀρχὴν περιορισμένη εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Ἑλλάδος διὰ δύο κυρίως λόγους: 1) Διότι ἡ Ἑλλὰς ἀργὰ ἢ γρήγορα πρόκειται νὰ ἐναρμονίσῃ τὴν ἀγροτικὴν τῆς πολιτικὴν πρὸς τὴν διαμορφουμένην κοινὴν ἀγροτικὴν πολιτικὴν τῆς Ε.Ο.Κ. καὶ 2) Διότι ὡς ἤδη διεπιστώθη, πολλὰ ἐκ τῶν προϊόντων, τῶν ὁποίων κρίνεται ὡς ἐπιθυμητὴ ἢ προώθησις εἶναι ἐξαγωγίμα, ἐπομένως ἡ ἀνάπτυξις τῆς παραγωγῆς τῶν ἐξαρτάται ἐκ τῆς ἐξασφαλίσεως διεθνῶς ἀνταγωνιστικοῦ κόστους.

Ἐρχόμεθα τέλος εἰς τὰς ἐπιδοτήσεις, ὡς μέσου ἀναδιαρθρώσεως τῶν καλλιεργειῶν. Βασικῆς σημασίας ὅσον ἀφορᾷ τὴν πολιτικὴν ἐπιδοτήσεων εἶναι ἡ μορφή ὑπὸ τὴν ὁποίαν παρέχονται αὐταί. Τοῦτο ἰσχύει κατὰ βάσιν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ δάμβακος, ἀλλὰ καὶ ἄλλων γεωργικῶν δραστηριοτήτων, τῶν ὁποίων κρίνεται ἐπιθυμητὴ ἢ προώθησις. Αἱ μορφαὶ ἐπιδοτήσεων εἶναι κατὰ βάσιν τρεῖς: Ἐπιδοτήσεις τῆς τιμῆς τοῦ προϊόντος, ἐπιδοτήσεις τῶν μέσων παραγωγῆς καὶ ἀπ'εὐθείας ἐπιδοτήσεις τοῦ εἰσοδήματος τοῦ παραγωγῆ. Ἡ ἐπιδοτικὴ τῆς τιμῆς ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ προσδιορισμοῦ, διὰ τὰς ἐπιθυμητὰς καλλιεργείας, τιμῆς προϊόντος ὑψηλοτέρης ἐκείνης, ἢ ὁποία θὰ διεμορφουτο εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σχέ-

σεως προσφοράς και ζητήσεως του προϊόντος. Ἡ ἐπιδόσεις των μέσων τῆς παραγωγῆς ἀντιθέτως ἔχει τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸ κράτος φέρει μέρος τῆς ἐπιδαρύνσεως ἐκ των διαφόρων στοιχείων τοῦ κόστους παραγωγῆς. Τέλος, ἡ ἐπιδόσεις τοῦ εἰσοδήματος ἔχει τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸ κράτος ἐνισχύει ἀμέσως (καὶ ὄχι μὲσφ των τιμῶν) τὸ εἰσόδημα τοῦ ἀγρότου κατ' ἀναλογίαν εἴτε πρὸς τὴν παραγομένην ποσότητα τοῦ προϊόντος, εἴτε πρὸς τὴν καλλιεργουμένην ἔκτασιν, εἴτε πρὸς ἄλλας μεταβλητὰς ὡς π.χ. εἶναι ἡ σχέσις τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος μιᾶς χώρας πρὸς τὸ εἰσόδημα ὠρισμένης τάξεως ἀγροτῶν.

Ἡ ἐπιλογή μεταξὺ των τριῶν τούτων μορφῶν ἔχει μεγάλην σημασίαν ἀπὸ ἀπόψεως ἀποτελεσματικότητος αὐτῶν διὰ τὴν προώθησιν των ἐπιθυμητῶν καλλιεργειῶν, δημοσιονομικοῦ κόστους και δυνατοτήτων διαθέσεως ὑπὸ τοῦ παραγωγοῦ των προϊόντων. Μεγάλη συζήτησις ἔχει γίνεῖ π.χ. ἐὰν ἡ ἐπιδόσεις τοῦ δάμβρακος θὰ πρέπει νὰ γίνεται μὲ κριτήριον τὴν παραγομένην ποσότητα ἢ τὴν καλλιεργουμένην ἔκτασιν. Ἐφ' ὅσον βασικὸς στόχος τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος εἶναι ἡ αὐξήσις τῆς κατὰ μονάδα ἐδάφους ἀποδόσεως τοῦ δάμβρακος, εἶναι σκόπιμον ὅπως ἡ ἐπιδόσεις γίνεται μὲ κριτήριον τὴν παραγομένην ποσότητα. Ἡ ἐπιδόσεις τοῦ δάμβρακος, ὡς γίνεται σήμερον μὲ κριτήριον τὴν καλλιεργουμένην ἔκτασιν δὲν παρέχει ἐπαρκῆ κίνητρα δι' αὐξήσιν τῆς παραγωγικότητος και ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς θαμβρακοκαλλιεργείας εἰς ἀκατάλληλα και χαμηλῆς ἀποδόσεως ἐδάφη. Θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ σημειωθῆ ὅτι εἰς περιπτώσεις καλλιεργειῶν, των ὁποίων δύναται νὰ αὐξηθῆ ἡ ἀπόδοσις δι' ἐφαρμογῆς καλύτερων μεθόδων παραγωγῆς, ἡ σκοπιμωτέρα μορφή ἐπιδοτήσεως εἶναι ἡ ἐπιδόσεις των μέσων παραγωγῆς, δηλαδή ἡ συμμετοχὴ τοῦ δημοσίου, κατὰ ὠρισμένα ποσοστά, εἰς τὰς δαπάνας ἐπενδύσεων, καλλιεργείας ἢ ἐμπορίας τοῦ προϊόντος. Αἱ μορφαὶ ἐπιδοτήσεων τῆς κατηγορίας αὐτῆς εἶναι σκόπιμον νὰ συστηματοποιηθοῦν και ἐπεκταθοῦν.

Εἶναι σύνηθες τὸ θέμα των ἐπιδοτήσεων και εἰδικώτερον ἡ ἐπιδόσεις τῆς τιμῆς νὰ συνδέεται μὲ τὸ θέμα των τιμῶν ἀσφαλείας. Ἄν και εἰς τὴν πράξιν ἡ ἐπιδόσεις τῆς τιμῆς ἐνὸς ἀγροτικοῦ προϊόντος συνήθως πραγματοποιεῖται διὰ τῆς καθιερώσεως τιμῆς ἀσφαλείας ὑψηλοτέρας ἐκείνης ἢ ὁποία θὰ ἴσχυεν ἐπὶ τῇ βάζει τῆς σχέσεως προσφοράς και ζητήσεως, ἡ ὑψηλὴ τιμὴ ἀσφαλείας εἶναι ἀπλῶς μία ἐκ των δυνατῶν μεθόδων ἐπιδοτήσεως τῆς τιμῆς ἐνὸς προϊόντος.

Ἡ τιμὴ ἀσφαλείας δύναται νὰ εἶναι ὑψηλὴ ἢ χαμηλὴ — ἐν σχέσει πάντοτε πρὸς τὰς συνθήκας τῆς ἀγορᾶς — δηλαδή δύναται νὰ περιέχη ἢ μὴ ἐπιδοτήσιν τῆς τιμῆς. Περαιτέρω, ἡ καθιέρωσις τιμῆς ἀσφαλείας ἐξυπηρετεῖ σκοπὸν διάφορον (ἀλλὰ ὄχι ἀσυμβίβαστον) πρὸς τὴν ἐπιδοτήσιν τῆς τιμῆς ἐνὸς προϊόντος, δηλαδή τὴν σταθεροποίησιν διαχρονικῶς τῆς τιμῆς, ἢ ὁποία συνεπάγεται και βεβαιότητα τοῦ παραγωγοῦ ὅτι θὰ διαθέσῃ τὸ προϊόν του και δὴ εἰς ὠρισμένην τιμὴν.

Διὰ πολλὰς κατηγορίας προϊόντων εἶναι σκόπιμον νὰ καθιερωθοῦν τιμαὶ ἀσφαλείας εἰς ἐπίπεδα τὰ ὁποία ἀνταποκρίνονται κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον εἰς τὴν μέσσην τιμὴν, ἢ ὁποία θὰ ἐπεκράτει κατὰ τὴν διάρκειαν δεδομένης χρονικῆς περιόδου εἰς τὴν ἐλευθέρῃ ἀγορᾷ ἐὰν δὲν ὑπῆρχον ἐποχικαὶ ἢ ἄλλης φύσεως βραχυχρόνιοι αὐξομειώσεις εἰς τὸν ρυθμὸν παραγωγῆς και καταναλώσεως των προϊόντων.

Αί τιμὴ αὐτὰι θὰ πρέπει νὰ ἀναθεωροῦνται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ἐν ὄψει ἐπερχομένων βιοτικῶν μεταβολῶν εἰς τὰ δεδομένα τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζήτησεως. Τοιαῦται τιμὴ ἀσφαλείας δὲν περιέχουν ἐπιδοτήσεις. Ἐφ' ὅσον ὁμοῦ κρίνονται σκόπιμον νὰ ἐπιδοτηθοῦν τὰ προϊόντα, θὰ πρέπει νὰ ἐξετασθῆ κατὰ πόσον ἢ καλυτέρα μέθοδος ἐπιδοτήσεως εἶναι ἡ αὐξήσις τῶν τιμῶν ἀσφαλείας. Αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς ἐπιδιωκόμενους σκοπούς. Ἐὰν πέραν τῆς εἰσοδηματικῆς ἐνίσχυσεως τῶν παραγωγῶν, ἐπιδιώκεται καὶ ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγῆς τῶν ἐν λόγῳ προϊόντων, τότε ἀσφαλῶς μία δυνατὴ μέθοδος διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς εἶναι ἡ αὐξήσις τῶν τιμῶν ἀσφαλείας. Ἐὰν ὁμοῦ ἐπιδιώκεται ἡ μείωσις τῆς παραγωγῆς τῶν ἐν λόγῳ προϊόντων, τότε ἡ εἰσοδηματικὴ ἐνίσχυσις τῶν παραγωγῶν θὰ πρέπει νὰ λάβῃ ἄλλην μορφήν.

Τὸ μέχρι τοῦδε ἐφαρμοσθὲν σύστημα ἐπιδοτήσεων, κυρίως ὑπὸ μορφήν τιμῶν ἀσφαλείας τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων, ἠνόησε τὴν διατήρησιν ἢ ἐπέκτασιν τῆς καλλιιεργείας προϊόντων, τὰ ὅποια εἰς πολλὰς περιπτώσεις χαρακτηρίζονται ἀπὸ χαμηλὰς ἀποδόσεις καὶ συγχρόνως ἀπὸ χαμηλὴν εἰσοδηματικὴν ἐλαστικότητα ζήτησεως, μὲ συνέπειαν νὰ ἀντιμετωπίζουσι σοβαρὰς δυσχερείας διαθέσεως αὐτῶν. Ἐὰν ἦτο δυνατὸν μὲ τὸ αὐτὸ δημοσιονομικὸν κόστος νὰ ἐξασφαλισθῆ ἰκανοποιητικὴ ἐνίσχυσις τῶν ἀγροτῶν καὶ συγχρόνως νὰ τεθῆ εἰς ἐφαρμογὴν πολιτικὴ εὐνοοῦσα τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιθυμητῶν ἀγροτικῶν δραστηριοτήτων. Τοῦτο σημαίνει ὅτι αἱ ἐπιδοτήσεις θὰ ἦτο ὀρθόν νὰ κατευθύνωνται συγχρόνως πρὸς δύο στόχους: Τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἀγροτῶν καθὼς καὶ τῶν δραστηριοτήτων ἐκείνων αἱ ὅποια θὰ συνετέλουσι εἰς τὴν δημιουργίαν ἀνεπτυγμένης ἀγροτικῆς οἰκονομίας καὶ ὅτι ἡ ἕξαστος ὀργανικῶς τὸ εἰσοδήμα τῶν ἀγροτῶν. Μία τοιαύτη πολιτικὴ ἤρχισε νὰ τίθεται εἰς ἐφαρμογὴν ἀπὸ τοῦ τρέχοντος ἔτους. Ἡ πολιτικὴ αὕτη βασίζεται εἰς τὴν θεμελιώδη ἀρχήν: Ἡ ἐνίσχυσις τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἀγροτῶν νὰ παρέχεται ὑπὸ κατάλληλον μορφήν, ὥστε νὰ δημιουργηθῆ κίνητρον διὰ τὴν στροφήν τῶν παραγωγῶν πρὸς ἐπιθυμητὰς ἀγροτικὰς δραστηριότητας καὶ συγχρόνως νὰ ἀποθαρρύνωνται αἱ καλλιέργειαι, τῶν ὁποίων δὲν κρίνεται σκόπιμος ἡ ἀνάπτυξις.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐπιθυμῶ νὰ τονίσω ὅτι ἡ ἐπεξεργασία προσφόρου πολιτικῆς γεωργικῶν ἐπιδοτήσεων, ἐξυπηρετοῦσιν τὴν ἐπιθυμητὴν ἀναδιάρθρωσιν τῶν καλλιιεργειῶν, δύναται νὰ ἀντιμετωπισθῆ ἐπιτυχῶς μόνον εἰς τὰ πλαίσια τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς γεωργικῆς ἀναπτύξεως τῆς χώρας. Ἡ ἐπεξεργασία καὶ ἡ ἐφαρμογὴ ὀρθῆς πολιτικῆς ἐπιδοτήσεων ἀποτελεῖ, ὡς ἤδη ἀνεφέρθη, ἐν ἑκ τῶν ἀποτελεσματικωτέρων μέσων διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ γεωργικοῦ προγράμματος.

Οἱ ἀγρόται ἀποτελοῦν τὴν πολυπληθεστέρην καὶ τὴν πτωχοτέρην τάξιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ εἶναι εὐθύνῃ τῆς Πολιτείας ἡ ἐξασφάλισις ἐνὸς ἀνεκτοῦ ἐπιπέδου διαβιώσεως αὐτῶν. Τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον τόσον διὰ κοινωνικοὺς ὅσον καὶ δι' οἰκονομικοὺς λόγους.

Ἡ βιομηχανικὴ παραγωγή καὶ γενικώτερον τὸ ἐπίπεδον τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τῆς χώρας, ἐξαρτᾶται εἰς σημαντικὸν βαθμὸν ἐκ τῆς βελτιώσεως τῶν βιοτικῶν συνθηκῶν εἰς τὴν ὑπαιθρον. Ἡ ἐφαρμοσθεῖσα ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως πολιτικὴ ἀναδιανομῆς τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ὑπὲρ τῶν ἀπορωτέρων τάξεων τοῦ

πληθυσμού και ειδικώτερον ὑπὲρ τῶν ἀγροτῶν ἤσκησε πράγματι εὐνοϊκὰς ἐπι-
 δράσεις ἐπὶ τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς καὶ τῶν ἐν γένει ἀστικῶν δραστηριοτή-
 των. Ἡ Κυβέρνησις εἶναι σκόπιμον νὰ στηρίζῃ βραχυχρονίως τὸ ἀγροτικὸν εἰσό-
 δημα, διὰ καταλλήλων ὁμῶς μεθόδων καὶ μορφῶν ἐπιδοτήσεως, αἱ ὁποῖαι δὲν
 παρεμποδίζουν τὴν πραγματοποίησιν τῶν μακροχρονιωτέρων στόχων τῆς ἀγροτι-
 κῆς ἀναπτύξεως. Παραλλήλως, ἐπιδιώκεται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἡ βελτίωσις
 μακροχρονίως τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἀγροτῶν, διὰ τῆς καταρτίσεως καὶ τῆς ἐφαρ-
 μογῆς ἑνὸς συνεποῦς καὶ ὠλοκληρωμένου γεωργικοῦ προγράμματος. Τὸ πρόγραμμα
 τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον νὰ συμπληροῦται δι' ἀποτελεσματικῶν μέσων πολιτικῆς,
 εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ πραγματοποίησις τῆς ἐνδεικνυμένης διαρ-
 θρώσεως τῶν ἀγροτικῶν δραστηριοτήτων καὶ τελικῶς ἡ δημιουργία ἀνεπτυγμένης
 γεωργίας. Μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξασφαλισθῇ ὀργανικῆ
 καὶ οὐσιαστικῆ βελτίωσις τῶν βιοτικῶν συνθηκῶν τοῦ ἀγροτικοῦ μας πληθυσμοῦ.